

Гросул В.А., Афанасьєва М.В.,
Харківський державний університет харчування та торгівлі

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ КАТЕГОРІЇ «КОНКУРЕНТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ» ПІДПРИЄМСТВА У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ПОЛІ

У статті досліджено сутність категорії «конкурентний потенціал» підприємства в сучасному науковому полі. Виділено шість підходів до трактування сутності даної категорії: ресурсний, інтерактивний, стратегічний, компетентнісний та системний. Визначено, що конкурентний потенціал сучасного підприємства повинен бути орієнтованим на забезпечення конкурентостійкості; мати внутрішню спрямованість, у якій переважне місце належить компетенціям персоналу; його локальні складові повинні бути збалансованими, що сприятиме отриманню ефекту синергії; характеризуватися відносністю у часі. Ідентифіковані ключові характеристики конкурентного потенціалу сприяють формуванню стійких конкурентних переваг підприємства та характеризують важкість його імітування з боку конкурентів.

Ключові слова: підприємство; конкурентний потенціал; ресурси; можливості; компетенції; здібності.

Grosul V.A., Afanaseva M.V. Theoretical aspects of the essence of category "competitive potential" of enterprise in modern scientific field

В статті проведено дослідження сутності категорії «конкурентний потенціал» підприємства в сучасному науковому полі. Виділено шість підходів до трактування даної категорії: ресурсний, інтерактивний, стратегічний, компетентнісний та системний. Визначено, що конкурентний потенціал сучасного підприємства повинен бути орієнтованим на забезпечення конкурентостійкості; мати внутрішню спрямованість, в якій особливе місце відводиться компетенціям персоналу; його локальні складові повинні бути збалансованими, що сприяє отриманню ефекту синергії; характеризуватися відносністю у часі. Ідентифіковані ключові характеристики конкурентного потенціалу сприяють формуванню стійких конкурентних переваг підприємства та характеризують важкість його імітації з боку конкурентів.

Ключевые слова: предприятие; конкурентный потенциал; ресурсы; возможности; компетенции; способности.

Grosul V.A., Afanaseva M.V. Theoretical aspects of the essence of category "competitive potential" of enterprise in modern scientific field

The paper investigated the essence of the category of "competitive potential" of the enterprise in the modern scientific field. Six approaches to the treatment of this category were identified. They are: resource, interactive, strategic, competence and systemic. It is determined that the competitive potential of the modern enterprise should be focused on ensuring competitor-resistance; have an internal focus, with special emphasis on staff competence; its local components must be balanced, thereby promoting synergies; characterized by a relative in time. Identified key characteristics of the competitive potential foster sustainable competitive advantages and characterize the difficulty of imitation by competitors.

Keywords: enterprise; competitive potential; resources; capabilities; competencies; abilities.

Сучасні умови ведення бізнесу характеризуються невизначеністю умов господарювання, непередбачуваністю політичних, економічних, соціальних та технологічних змін. В даних умовах вітчизняні підприємства повинні розробляти інноваційні підходи до формування дієвої конкурентної стратегії, реалізація якої забезпечить підприємству отримання бажаних конкурентних переваг. Успішне функціонування вітчизняних підприємств в сучасному конкурентному середовищі забезпечує його ринкову стійкість, а досягнення максимальної ефективності в довгостроковому періоді діяльності свідчить про успішне управління та максимальну реалізацію конкурентного потенціалу.

У сучасних умовах інтерес до дослідження конкурентного потенціалу підвищився, що обу-

мовлено свідомленням його значення в забезпеченні досягнення цільових орієнтирів підприємства. Так, у науковій літературі вирішенню питань управління конкурентним потенціалом присвячені праці таких вчених як Березіна О.В. [1], Воронкової А.Э. [2], Гнатушенко В.В. [3], Злидень І.М. [4], Красноутської Н.С. [5], Павлової В.А. [6], Петрович Й.М. [7], Сімонової В. С. [8], Смагач О. І. [9], Солохи Д. В. [10], Шершньової З.Е. [11] та інших. Проте, віддаючи належне здобуткам визначених науковців у вирішенні питань управління конкурентним потенціалом, в економічній літературі відсутній єдиний погляд щодо сутності самого поняття «конкурентний потенціал».

Необхідність уточнення сутності «конкурентного потенціалу» підприємства стає все більш актуальною науковою задачею в умовах непере-

ЕКОНОМІКА ПРІДПРИЯТІЙ

дбачуваних змін та несподіваних подій, оскільки знання основних складових конкурентного потенціалу і ступеня їх розвитку на підприємстві визначає майбутні напрямки його стратегічного розвитку.

Для визначення сутності поняття «конкурентний потенціал» був проведений аналіз літературних джерел, результати аналізу зведені в табл. 1.

Таблиця 1

Сутність категорії «конкурентний потенціал» підприємства в колі наукових досліджень науковців

Автор	Інваріантні трактування	Ключовий акцент
Березін О.В. [1, с. 170]	Конкурентний потенціал характеризує здатність ефективніше за інших суб'єктів ринку використовувати сукупність ресурсів, спрямовуючи її на найбільш повне задоволення потреб споживачів, зменшення витрат, оптимізацію власних економічних вигід.	Ресурси
Воронкова А.Э. [2, с. 67].	Конкурентний потенціал підприємства визначається здібністю менеджменту оптимально використовувати ресурси підприємства (підготовка, талант і професійна адаптація менеджерів, уміння створювати й оновлювати організаційні структури підприємства)	Ресурси
Гнатушенко В.В. [3, с. 7]	Конкурентний потенціал (Кп) мікроекономічної одиниці (підприємства, фірми, корпорації, компанії і т.ін.) являє функціонал залежності коштів (S) і можливостей (W) щодо підвищення конкурентоспроможності продукції (Кр) яка вироблена, до деякого еталонного рівня (Ке): $Kn = \Phi(S, W, Kp, Ke)$.	Можливості
Злидень І.М. [4, с. 9]	Конкурентний потенціал це систематизований комплекс взаємоузгоджених можливостей і ресурсів внутрішнього середовища підприємства, що забезпечує отримання конкурентних переваг в умовах змінюваного зовнішнього середовища та обмежених ресурсів, сприяє досягненню поставлених конкурентних цілей та при раціональному використанні забезпечує підприємству високий конкурентний статус	Можливості
Красноутська Н.С. [5, с. 13]	Конкурентоспроможність потенціалу підприємства відображає ступінь переваги сукупності індикаторів якості використання ресурсів та організації взаємозв'язків між ними, що визначають ефективність потенціалу на певному ринку в певний проміжок часу, щодо сукупності індикаторів підприємств-аналогів	Ресурси
Павлова В.А. [6, с. 123]	Під конкурентним потенціалом розуміється здібність виробляти і збувати на конкретних сегментах ринку конкурентоспроможну продукцію, яка порівняно з аналогами користується більшим попитом у споживачів.	Здібність
Петрович Й.М. [7, с. 5]	Конкурентний потенціал підприємства, як економічна категорія, надає порівняльну характеристику та відображає рівень переваги результативних показників оцінки стану системи його ресурсів і можливостей відносно аналогічних показників конкурентних підприємств на ринку за певний проміжок часу	Ресурси і можливості
Сімонова В.С. [8, с. 196]	Конкурентний потенціал – це відкрита багатоелементна, ієрархічна та динамічна система можливостей, компетенцій і ресурсів внутрішнього середовища підприємства, спрямована на отримання конкурентних переваг в умовах мінливого зовнішнього середовища, яке вразі раціонального і ефективного використання ресурсів забезпечить підприємству високий конкурентний статус	Можливості, компетенції, ресурси
Смагач О.І. [9, с. 186]	Конкурентний потенціал являє собою організаційно-економічну систему, що відбиває сукупність виробничо-технічних, організаційних, трудових і фінансових можливостей та ресурсів підприємства, сприяючих досягненню конкурентних переваг на зовнішньому ринках.	Ресурси і можливості
Солоха Д.В. [10, с. 85]	Конкурентоспроможність потенціалу підприємства – це певна система, що складається з безперервно взаємодіючих факторів і характеризує ступінь реалізації потенційних можливостей підприємства по надбанню та утриманню впродовж тривалого періоду часу конкурентної переваги	Можливості
Шершньова З.Е. [11, с. 57]	Конкурентний потенціал - це результат функціонування конкурентоспроможної організації, здатність створити, виготовити та забезпечити необхідний рівень споживання у замовників, наявний потенціал, уміння його ефективно використовувати та розвивати	Результат

Проведений нами аналіз трактувань свідчить про різноманітність поглядів щодо розуміння сутності конкурентного потенціалу підприємства

та дозволяє виділити основні акценти при його трактуванні різними вченими та існування кола підходів до його визначення.

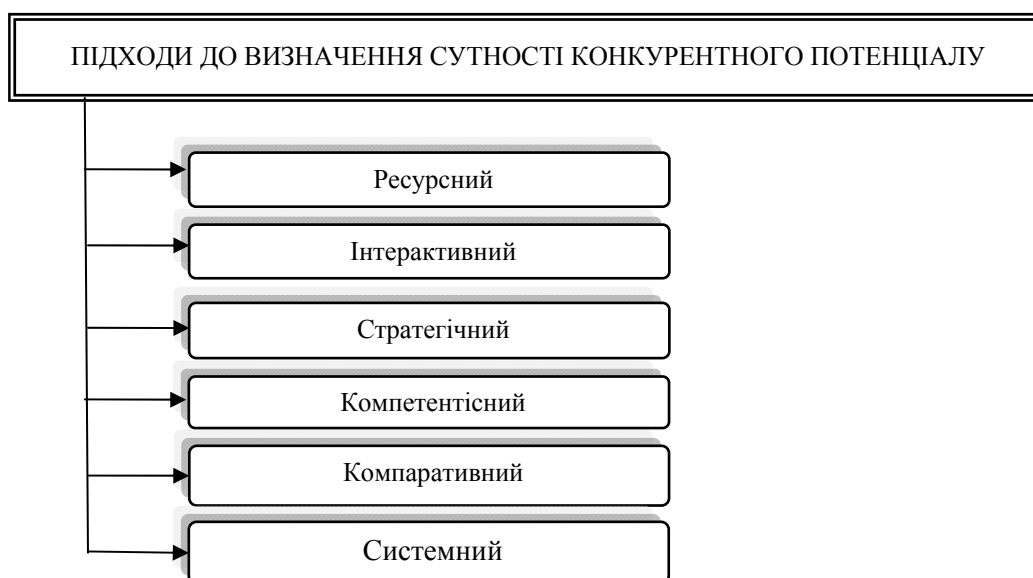

Рис. 1. Основні підходи до визначення сутності категорії «конкурентний потенціал»

Представники ресурсного підходу (Березін О.В. [1] та Воронкова А.Е. [2]) вважають, що для прояву конкурентного потенціалу достатньо ефективно використовувати наявні ресурси підприємства. Відповідно їх погляду, при вдалому комбінуванні ресурсів при цільовій спрямованості на задоволення потреб споживачів підприємство забезпечує більш високі економічні результати при оптимальній величині поточних витрат. Проте, даний підхід недостатньо повно характеризує досліджувану категорію, адже у її формуванні приймають участь не тільки ресурси, але й компетенції підприємства, що дозволяє використовувати можливості наявних активів на більш високому рівні.

Відповідно інтерактивного підходу, прихильниками якого є Злидень І. М. [4] конкурентний потенціал є основою для створення конкурентних переваг, завдяки яким і забезпечується певний рівень конкурентоспроможності підприємства. Вважаємо, що перевагою інтерактивного підходу є визначення конкурентного потенціалу в якості передумови формування конкурентних переваг підприємства. Проте, автором акцентується увага лише на внутрішньому середовищі підприємства, що є недоліком даного підходу, оскільки виокремлення зовнішньої спрямованості досліджуваної категорії не характеризує її у повному обсязі.

Представники компаративного підходу (Красноутська Н.С. [5], Павлова В.А. [6], Петрович Й.М. [7]) визначають конкурентний потенціал через його порівняльну характеристику. Відповідно до їх погляду, результати використання комплексу наявних ресурсів підприємства розглядатися у комбінуванні з іншими суб'єктами

господарювання, тим самим вказуючи на зовнішню спрямованість категорії. Проте, зовнішня спрямованість акцентує увагу в більшості категорії «конкурентоспроможність», що суперечить одному із головних принципів конкурентного потенціалу – його внутрішньої спрямованості.

При трактуванні сутності терміну «конкурентний потенціал» Смагач О.І. [9] додержується системного підходу та визначає дану категорію як систематизований комплекс взаємопов'язаних можливостей та ресурсів. Даний підхід чітко розкриває такі основні принципи та особливості конкурентного потенціалу, як синергічність та збалансованість складових елементів в контексті внутрішньої спрямованості категорії та відповідного забезпечення конкурентостійкості. Проте, поза увагою автору залишаються компетенції, які на наш погляд, мають важливе значення при формуванні конкурентного потенціалу.

Солоха Д.В. [10] як представник стратегічного – підходу розглядає конкурентний потенціал через призму утримання конкурентної переваги продовж тривалого часу, на що і спрямовані потенційні можливості підприємства. Зазначимо, що більшість науковців при визначенні сутності конкурентного потенціалу залишають поза увагою стратегічний аспект розвитку підприємства. Своєю чергою неврахування можливих змін як у його зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі може призвести до втрати певної частки конкурентостійкості.

Власне, автором компетентісного підходу – Сімоною В.С. [8] – встановлено, що конкурентний потенціал представляє собою динамічну

систему можливостей та компетенцій внутрішнього середовища, яка спрямована на отримання конкурентних переваг в умовах мінливого зовнішнього середовища, які забезпечать підприємству високий конкурентний статус. Виокремлення компетенцій при трактуванні сутності конкурентного потенціалу є невід'ємною складовою, оскільки саме компетенції персоналу

підприємства визначають ступінь реалізації можливостей підприємства.

Таким чином, проведений аналіз інваріантних трактувань сутності конкурентного потенціалу підприємства створив інформаційне підґрунтя для ідентифікації ключових характеристик даної категорії (рис. 2).

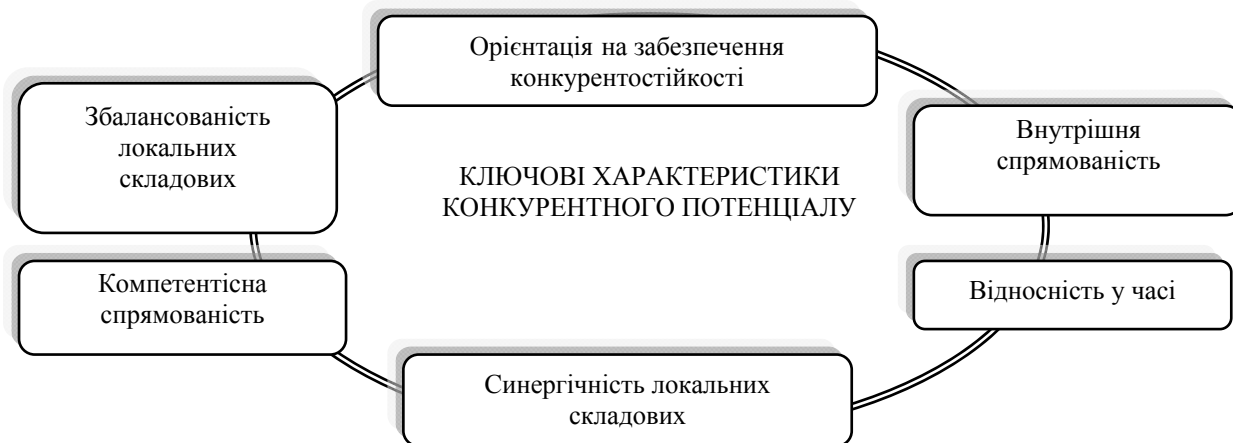

Рис. 2. Ключові характеристики конкурентного потенціалу підприємства

Вищезазначені ключові характеристики є визначальними індикаторами, які повинні бути враховані при формуванні конкурентного потенціалу підприємства.

Проведений аналіз дозволив констатувати відсутність в економічній літературі загальноприйнятого визначення «конкурентного потенціалу» підприємства та існування інваріантних підходів до трактування сутності даної категорії (ресурсного, інтерактивного, стратегічного, компетентісного та системного). Ідентифіковані ключові характеристики конкурентного потенціалу підприємства акцентують увагу на комплексності досліджуваної категорії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березін О. В. *Управління потенціалом підприємства: навч. посіб.* / О. В. Березін, С. Т. Дуда, Н. Г. Міценко. – Львів: Магнолія 2006, 2011. – 308 с.
2. Воронкова А.Э. *Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация: монография.* / А.Э. Воронкова. – Луганск: ВНУ ім. В. Даля, 2005. – 320 с.
3. Гнатушенко В. В. *Управління конкурентним потенціалом підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами».* – Донецьк: ДонНУ. – 2006. – 25 с.
4. Злидень І. М. *Концептуальні засади системного управління конкурентним потенціалом* / І. М. Злидень // *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна: Зб.наук.праць. – Економічна серія. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. – С. 63 – 67.*

5. Красноутська Н.С. *Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посіб.* / Н.С. Красноутська. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.

6. Павлова В. А. *Інформаційно-методичні аспекти оцінки конкурентоспроможності підприємства* / В.А. Павлова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

7. Петрович Й. М. *Формування конкурентного потенціалу організаційна інноваційних засадах* / Й. М. Петрович, Н. С. Луцак. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

8. Сімонова В. С. *Підходи до визначення поняття «конкурентний потенціал» та його роль у формуванні конкурентоспроможності підприємства* / В. С. Сімонова // *Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – №6. – С. 194-197.*

9. Смагач О. І. *Методологічні основи формування конкурентного потенціалу підприємств в умовах зростання відкритості української економіки* / О. І. Смагач // *Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – №5. – С. 184-191.*

10. Солоха Д. В. *Інвестиційно-інноваційні чинники формування, розвитку й управління конкурентоспроможним потенціалом підприємства: Монографія* / Д. В. Солоха, В. В. Морева, С. О. Чирков та ін. – Донецьк: Видавник: Дмитренко Л. Р., 2010. – 400 с.

11. Шериньова З. Е. *Стратегічне управління: навч. посіб.* / З.Е. Шериньова, С. В. Оборська. – КНЕУ, 1999. – 384 с.

REFERENCES

Berezin, O. V. *Upravlinnya potentsialom pidpriemstva [Potential control of the enterprise]: navch. posib.* / O. V. Berezin, S. T. Duda, N. G. Mitsenko. – L'viv: Magnoliya 2006, 2011.

Gnatushenko, V.V. *Upravlinnya konkurentnim potentsialom pidpriemstva* [Competitive potential control of the enterprise]: avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya dokt. ekon. nauk : spets. 08.06.01 «Ekonomika, organizatsiya i upravlinnya pidpriemstvami». – Donetsk: DonNU. – 2006.

Krasnoutska, N.S. *Potentsial pidpriemstva: formuvannya ta otsinka* [Enterprise potential: formation and evaluation]. – K.: Tsentri navchalnoi literaturi, 2005.

Pavlova, V.A. *Informatsiyno-metodichni aspekti otsinki konkurentospromozhnosti pidpriemstva* [Information-methodical aspects of enterprise competitiveness evaluation] [<http://www.nbuv.gov.ua/>

Petrovich, Y.M. and Lushchak, N.S. *Formuvannya konkurentnogo potentsialu organizatsiina innovatsiynikh zasakh* [Formation of the competitive capacity of the organization on innovative principles]. <http://www.nbuv.gov.ua/>

Shershnova, Z.E. and Oborska S.V. *Strategichne upravlinnya* [Strategical management]: navch. posib. – KNEU, 1999.

Smagach, O. I. *Metodologichni osnovi formuvannya konkurentnogo potentsialu pidpriemstv v umovakh zrostanannya vidkритosti ukrainskoi ekonomiki* [Methodological bases of competitive capacity of enterprises in a growing openness of the Ukrainian economy]. *Visnik Khmelniitskogo natsionalnogo universitetu*, no. 5(2009): 184-191.

Solokha, D.V. and Moreva V.V., Chirkov S.O. *Investitsiyno-innovatsiyni chinniki formuvannya, rozvitku y upravlinnya konkurentospromozhnim potentsialom pidpriemstva* [Investment and innovation factors of formation, development and management of competitive potential of the enterprise]. – Donetsk: Vidavnik: Dmitrenko L. R., 2010.

Simonova, V.S. «Pidkhodi do viznachennya ponyattya «konkurentniy potentsial» ta yogo rol u formuvannya konkurentospromozhnosti pidpriemstva» [Approaches to the definition of "competitive potential" and its role in shaping the competitiveness of enterprises]. *Formuvannya rinkovikh vidnosin v Ukraini*, no. 6(2011): 194-197.

Voronkova, A.E. *Strategicheskoe upravlenie konkurentospobnym potentsialom predpriyatiya: diagnostika i organizatsiya* [Strategic management of competitive potential of the enterprise: diagnosis and organization]: monografiya / A.E. Voronkova. – Lugansk: VNU im. V. Dalya, 2005.

Zliden, I. M. *Kontseptualni zasadi sistemnogo upravlinnya konkurentnim potentsialom* [Conceptual framework for system management competitive potential] / I. M. Zliden // *Visnik Kharkivskogo natsionalnogo universitetu im. V. N. Karazina: zb.nauk.prats.* – *Ekonomichna seriya.* – Kharkiv : KhNU im. V. N. Karazina, 2008. – S. 63 – 67.

Гросул Виктория Анатольевна,

д.э.н., профессор,

E-mail: vikgros@mail.ru

Афанасьева Мария Владимировна,

аспирант,

Харьковский государственный университет

питания и торговли,

E-mail: Marylane@mail.ru

Grosul Viktoriya Anatolyevna,

Doctor of economic sciences, Professor,

E-mail: vikgros@mail.ru

Afanaseva Mariya Vladimirovna,

Postgraduate student,

Kharkiv State University of Food Technology

and Trade,

E-mail: Marylane@mail.ru